

STEINERBARNEHAGEN

MOSS

ÅRSPLAN

2017 / 2018

Besøksadresse: Veverbakken 42, 1536 Moss

Hjemmeside: www.steinerbarnehagen-moss.no

Mailadresse: moss@steinerbarnehage.no

Årsplanen bygger på
Rammeplanen for barnehager, 2017
Lov om barnehager
Pedagogisk plan for Steinerbarnehagene i Norge,
og vår barnehages egenart.

INNHALDSFORTEGNELSE

STEINERBARNEHAGEN	3
BARNEHAGENS FORMÅL OG VERDIGRUNNLAG	3
Målsetting	
Barnet og omgivelsene	
De minste i barnehagen	
Omsorg og danning, lek og læring	
Mat og måltider i barnehagen	
ÅRETS GANG I BARNEHAGEN	6
Høst og vinter 2017	
Vinter, vår og forsommer 2018	
FAGOMRÅDENE	9
Kommunikasjon, språk og tekst	
Kropp, bevegelse og helse	
Natur, miljø og teknikk	
Etikk, religion og filosofi	
Kunst, kultur og kreativitet	
Nærmiljø og samfunn	
Antall, rom og form	
Progresjon i fagområdene	
ÅRSRUTA 2017/2018	17
Med møter og aktiviteter i Steinerbarnehagen	
AVDELINGENES DAGS- OG UKERYTME	19
Blomsterengen og Kløverengen	
PLANLEGGING OG SAMARBEID 2017/2018	21
Foreldre- og julemarkedsrepresentanter	
Barnehagens foreldreråd	
Barnehagens samarbeidsutvalg	
Barnehagens stiftelsesstyre	
Barnas medvirkning	
Likestilling	
Plan for barns overgang fra barnehage til skole og plan for mottak av nye barn og overgang fra Blomstereng til Kløvereng	
Dokumentasjon, evaluering og vurdering.	
Tilbakeblikk på barnehageåret 2016/2017	
Nytt barnehageår 2017-2018	
Ny rammeplan, barnehagens digitale praksis. Om avtale med foreldre	

STEINERBARNEHAGE

“Ta imot barnet med ærefrykt, oppdra det i kjærlighet og la det gå i frihet”.

Å oppdra til frihet innebærer en stor del kunnskap om barnets vesen og alderstypiske trekk. Barnet er ikke en liten voksen, men et unikt menneske på sin utviklingsvei med ulike egenskaper, muligheter og hindringer.

Steinerbarnehagen har fått sitt navn etter den østerrikske filosof og pedagog Rudolf Steiner, som levde fra 1861 til 1925. Han gav impulser til pedagogikk, legevitenskap, biodynamisk dyrking og arkitektur m.m. Innenfor disse feltene, og fler, skrev han bøker og holdt foredrag som er samlet og utgitt. Til grunn for hans arbeid ligger åndsvitenskapelig forskning og ideer. Med åndsvitenskapen prøvde Steiner å bygge bro mellom naturvitenskapen og det oversanselige. Han ble spurt av en gruppe foreldre om å danne en skole som hadde antroposofi som et grunnelement for pedagogikken. Den første Steinerskolen ble grunnlagt i 1919 i Stuttgart, hovedsakelig for barna til arbeiderne ved Waldorf Astoria Sigarettfabrikk, men var åpen for barn fra alle samfunnslag.

Steinerpedagogikken bygger på antroposofi, ordet er gresk og betyr *VISDOM OM MENNESKET*.

BARNEHAGENS FORMÅL OG VERDIGRUNNLAG

MÅLSETTING

Målet for arbeidet i Steinerbarnehagen er å legge et grunnlag i barna for utviklingen til å bli frie, ansvarlige individer som utvikler sitt livs potensialer til beste for verden.

Antroposofiens menneskebilde danner et overlys til denne målsettingen: Å forsøke å bringe det enkelte barns innerste og unike individualitet til harmonisk utfoldelse i den sosiale sammenheng. Pedagogens oppgave er, sier Rudolf Steiner, *å hjelpe frem dette dypest menneskelige, slik at det kan komme til full åpenbaring.*

For pedagogen dreier det seg om å skape situasjoner som bringer barna inn i intense, positive opplevelser og begeistret virksomhet, på egenhånd og sammen med andre, - situasjoner som kan nære og stimulere både den fysiske og sjelelige utvikling, og barnets allmenne livsglede.

Selve individualiteten, eller barnets jeg, kan ikke gjøres til gjenstand for oppdragelse. Det kan bare sees på som et frø og en sart spire, som først når egen bærekraft i 21-årsalderen. Den pedagogiske utfordring ligger i å være en gartner, som etter beste evne pleier det jordsmonn som planten til enhver tid trenger for å kunne vokse opp i overensstemmelse med sin egenart.

BARNET OG OMGIVELSENE

Helt fra unnfangelsen er barnet bundet til en fysisk rytme; morens hjerteslag. Allerede etter fire uker slår det ufødte barnets eget hjerte som følge av dets eget kretsløp. En rekke andre rytmer trer også i funksjon i mors liv, f.eks. stoffskiftet, søvn og våkenhet, aktivitet og hvile. Rytme er et

bærende prinsipp som inngår i alle livsprosesser og alltid innebærer en balansert vekslning mellom to motsatte kvaliteter eller virksomheter.

Etter at barnet er født, er vi vitne til hvordan det langsomt underlegger seg omgivelsenes rytmer i stort og smått. Hele livet står mennesket i et vedvarende spenningsforhold mellom sine egne behov for rytmer i tilværelsen og de rytmer / urytmer som omgivelsene leder oss inn i eller krever av oss.

Med dette for øye blir det særlig viktig at barna opplever en jevn og trygg rytme i barnehagedagen. Det lille barnet kommer til verden med alle sanser åpne.

Det har ingen mulighet til å kunne beskytte seg mot eller bearbeide de mange sanseinntrykkene med tenkning eller bevisst vilje.

Det har full tillit til sine omgivelser og til de voksne som er sammen med det. Moderne forskning sier at *hele* kroppen hos et lite barn fungerer som et sanseorgan. Jo yngre barna er, jo sterkere virker inntrykkene, og de påvirker hele den biokjemiske og neurologiske balansen i kroppen, hjernens vekst, utforming av indre organer osv. Derfor er mengden og arten av sanseinntrykk så viktig.

Vi prøver ut ifra denne erkjennelsen å legge til rette slik at mest mulig skal kunne virke styrkende og forfriskende på barnet. Dette gjelder alt, fra lekemateriell til interiør og ernæring, stemninger, lys og lyd, og *kvaliteten i de voksnes tilstedeværelse*.

Rudolf Steiner hevdet at det barnet sanser ikke bare blir mottatt som sanseinntrykk, men også hermet! Alt vi foretar oss i barnets nærhet vil det etterligne, enten det er måten å røre i grøten på, sukke, nynne eller subbe mens vi går.

Mye av etterligningen kan vi umiddelbart se, men mye er også skjult. Dette er grunnen til at de voksne i barnehagen i stor grad sysselsetter seg med allslags praktisk, anskuelig arbeid. Det gir barna rik anledning til opplevelser på mange plan. De får vokse inn i verden, ikke med forklaringer, men gjennom egne handlinger og opplevelser. Drivkraften ligger i deres evne og trang til å etterligne sine omsorgspersoner. I førskolealderen ønsker vi å omgi barna med ærbødighet, undring og takknemlighet, og for at det skal være mulig, må pedagogen hente fram disse kvaliteter hos seg selv.

Å være bevisst alt vi gjør, tenker og er, er knapt mulig, men "oppdragelse er selvoppdragelse", heter det, – og det prøver vi å ta på alvor.

DE MINSTE I BARNEHAGEN

De små barna har andre behov enn de store. De fleste småbarna trenger en hvilestund midt på dagen og har oftere behov for et fang å sitte på. De trenger mat hyppigere, eller til litt andre tider enn de større barna.

Barnegruppene er forskjellige, og likeledes er rytmen på Blomsterengen og Kløverengen forskjellig. Ting skjer i et langsommere tempo. Årstidsfester blir feiret i forenklet form, men vi har fokus på årets gang og de store rytmene i året. Barna kan delta i de voksnes gjøremål inne og ute. De små barna gleder seg over sang og rim og regler som de vil høre og oppleve i løpet av dagen og i samlingsstunden flere ganger i uken, kanskje også med små eventyr etter hvert.

Når det gjelder andre aktiviteter, blir veien til mens vi går. Barna må først og fremst bli kjent med hverandre og barnehagen, og kanskje er dagene fulle nok som de er. De små etterligner spontant og selvfølgelig og gjør med stor glede det samme som større barn og voksne gjør. Barnehagen har bevissthet på språkstimulering og på det sosiale livet barna imellom. Trygghet, trivsel og livsglede står sentralt. Vi legger tilrette for å etablere gode vaner og god gammeldags folkeskikk.

OMSORG OG DANNING, LEK OG LÆRING

Barnets første år er preget av opplevelser og erfaringer de gjør med hele kroppen. Dette danner grunnlaget for læring senere i livet. For å ha det godt må barna trives, og en forutsetning for barns trivsel er at de opplever seg sett og kjenner omsorg og trygghet. Gjennom våre daglige gjøremål er vi forbilder for barna, og vi forsøker å formidle livsglede og nærhet til våre omgivelser. Den daglige kontakten mellom foreldrene og de ansatte i barnehagen betyr mye for barnas trivsel og trygghetsfølelse, dvs. at de opplever at hjem og barnehage er i dialog og vil det samme. Vi ønsker at foreldrene forteller fra barnets hverdag, både smått og stort. Personalet vil også gjerne fortelle litt om hvordan barnets dag har vært når foreldrene kommer og henter. Barnehagepersonalet blir bedre kjent med barna jo mer vi vet, og da kan vi også lettere legge til rette for gode dager.

Personalets omgang med barna er preget av omsorg. I dette ligger åpenhet overfor det unike hos hvert enkelt barn. Det kommer tydelig til syne i stell, måltider, påkledning og lek, men preger alt vi gjør i det daglige. Vi øver samspill, lydhørhet, nærhet og innlevelse og er opptatt av det enkelte barns trivsel og utvikling. Vi legger til rette for varierte utfordringer og meningsfylte aktiviteter. Barna skal gis mulighet til å gi og selv ta imot omsorg, og til å oppleve omtanke for hverandre og fellesskapet. Vi ønsker å formidle glede, humor og kreativitet og gi barna hjelp til å forstå hva som er akseptabelt i samvær med andre.

Dannelse/danning handler om å bli seg selv, sammen med andre. Et trygt samvær med mennesker, deltagelse i kunstneriske aktiviteter, sangleker og eventyr er elementer som gir næring til barnets følelsesliv. I møtet mellom barnet og det som formidles åpnes et rom hvor danning kan skje.

Det daglige samspillet i leken er en del av barnets egen dannelsingsprosess. I frileken, som vi gir mye tid til i barnehagen, kan barnet utfolde seg med lite innblanding fra de voksne. Et barns frie utfoldelse blir ivaretatt når det får muligheten til å være i en selvforglemmende lek uten avbrytelser. De sanseintrykkene barna tar opp i seg bearbeides i leken. Å leke er å skape, og det å skape gir vekstkraft og livskraft. Barnas leker og formingsmaterialer er laget av naturmaterialer, som med sine forskjellige kvaliteter gir nyanserte impulser til mange av barnets sanser. Mange av lekene er ubearbeidet, og har få eller ingen detaljer. Dette ubearbeidede gir rom for barnets egen fantasi. Gjennom økt kroppsbeherskelse, gjennom indre billeddannelse og begrepsdannelse, utvikler barnet sin hukommelse, sin selvbevissthet og sin sosiale bevissthet, og tenkningen utvikles. Vi legger vekt på å stimulere til selvstendighet og mestring, til nysgjerrighet og læringslyst, noe som igjen kan føre til styrking av selvbildet for hvert enkelt barn

MAT OG MÅLTIDER I BARNEHAGEN

I barnehagen lager vi selv den maten vi spiser til daglig, og forberedelsene foregår i rommet hvor barna er. Barna kjenner duftene omkring seg, og kan ofte delta i noe av matlagingen. Ofte lager noen barn "mat" i dukkekroken samtidig.

Når maten er ferdig, dekkes bordet. Hendene vaskes, og vi setter oss til bords.

I den mørke tiden tennes et lys, og sammen signer vi maten med en sang eller et vers. Til frokost serverer begge avdelinger havregrøt kokt på vann.

Lunsj kan bestå av gryterett, grønnsakssuppe, grønnsakspizza, brød med ost, eplemos, egg etc. Det brukes ikke halvfabrikata. Maten tilberedes fra bunnen. Stort sett drikker barna vann til maten. Mange barn har, eller kan utvikle intoleranse overfor melk, derfor serverer vi ikke melk til måltidene.

Menyen er stort sett lik fra uke til uke og i hovedsak vegetarisk.

Så langt det er mulig, bruker vi frukt, grønnsaker, korn og melprodukter av økologisk kvalitet. Fra Holli Mølle i Spydeberg bestiller vi siktet, knust og sammalt mel av forskjellig kornsorter til brødbakingen.

Vi bruker urter, og noe høster vi selv i barnehagen. Det vi bruker av meieriprodukter og egg handles i dagligvareforretning, men også disse varene er det ofte mulig å få tak i økologiske.

Vi prøver for øvrig å søke oss fram til kortreist mat og produkter som har minst mulig kunstige tilsetningsstoffer for å unngå å provosere fram allergier hos barna.

ÅRETS GANG I BARNEHAGEN

Å følge årets gang i naturen er sentralt i barnehagen. Vi mennesker er forbundet med naturens svingninger og rytme, og med rytmen i løpet av dagen. Akkurat som mennesket har sitt åndedrett, så har også naturen det, bare større og langsommere. Vi ønsker å tydeliggjøre årstidenes skiftninger for barna og gi dem gode årstidsopplevelser.

Hele tiden fra sommer til jul er som "en stor innånding" - så begynner en "langsom utånding" fra januar / februar. Markering av årstidene kan ha mange former - innendørs tydeliggjøres de gjennom årstidsfestene, årstidsbordet og sangleker, gjennom eventyr og fortellerstoff. Når barna er ute og leker opplever de elementene; jorden de graver i og løper på, luften som er varm, kald, vindfull eller stille, vannet som sildrer og drypper, og ilden som flammer og brenner. På småbarnsgruppa er det også fokus på årets gang, og årstidsfestene f.eks. blir feiret i forenklet form.

HØST OG ADVENTSTID 2017

Årstidsfestene begynner i september.

Høsttakkefesten er den første og vil i år være **onsdag 13. september**.

Vi begynner forberedelsene med sanger og vers i ringen. Vi får korn som vi tresker, maler til mel og baker brød. Vi høster av squashen plantet i jorden i mai, og årstidsbordet pyntes med markens grøde. Vi lager smør og suppe, og så inviterer begge avdelinger familie og venner til fest. Barnehagen feirer også 40 årsjubileum denne ettermiddagen.

Fredag 29. september er Mikaelsdagen. Denne dagen feires i barnehagen, gjerne ved et annerledes måltid. Det tennes bål hvis været tillater det.

Dagen er fra gammelt av en høytidsdag. Her er det kampen mellom det gode og det onde som er temaet. Dette elementet finner vi i mange av våre folkeeventyr.

Mandag 30. oktober får vi besøk av «barnas musikkteater. På morgenen skal de vise forestillingen « min egen skygge» for begge barnegruppene.

Mandag 13. november har vi lanternefest. Som forberedelse til denne festen synger barna lanternesanger og vi lager lanterner. Om kvelden inviteres familie og venner, og vi går med våre lanterner og synger i mørket.

Adventstiden kommer med glede, håp og forventning. Hver dag tenner vi et lys i adventskransen, og får høre om Josef og Marias vandring til Betlehem der det store underet skulle skje. På Kløverengen spiller vi vårt eget lille julespill med barna. Det er et enkelt spill hvor hele gruppen er med og barna bytter på rollene.

En morgen, i begynnelsen av adventstiden, har vi adventshage. Vi har på forhånd laget en stor spiral av granbar på gulvet. I senteret står et tent lys, og rommet forøvrig er mørkt. En og en går barna inn i spiralen og tenner sitt lys i flammen av det store lyset. Det synges eller spilles stille. På Blomsterengen skjer det i en forenklet form.

Onsdag 6. desember vasker vi og setter skoene våre pent, for denne dagen venter vi besøk av St. Nicolas. Vi finner en overraskelse i skoene våre når besøket er over.

Onsdag 13. desember får vi besøk av skolens Lucia med terner og stalledrenger. De kommer til hver avdeling og synger og deler sine Lussekatter med oss. I adventstiden dypper vi lys med de store barna, og kanskje gjør vi det denne dagen.

VINTER, VÅR OG FORSOMMER 2018

Et nytt år begynner, og hellige tre kongers dag, som er 6.januar, blir enkelt markert når vi er tilbake etter juleferien.

Sakte, men sikkert begynner dagene igjen å bli lysere. Blir det en snørik vinter kan barna gå på ski eller boltre seg i akebakkene våre.

Fastelavnsfest har vi fredag 16.februar. Da har vi en tid hatt fremme det vi har av utkledningstøy til eventyret barna leker, eller om vi har funnet på et tema.

Ved påsketider, og etter, sår vi frø av forskjellig slag. Barna får oppleve at de små frøene bærer i seg kimen til nytt liv. Solens lys og varme og himmelens regn, eller vann fra en kanne, får det atter til å spire og gro. Vi maler egg. Påskemorgen gjemmer påskeharen fargede egg som barna får lete etter når de kommer tilbake etter påskeferien. Både haren og egget er gamle fruktbarhetssymbol, og ekte uttrykk for vår og oppstandelse ute i naturen.

Dugnad blir det en ettermiddag i uke 18 eller uke 19. Da tar foreldre, barn og personale et felles tak. Vi vasker, rydder, fornyer og reparerer og er sammen om å holde barnehagen fin.

Maifest har vi onsdag 16. mai. Barna har malt flagg, og på formiddagen går vi i tog opp til Steinerskolen hvor lærere og elever synger med oss. Etter toget samles vi til fest i barnehagen.

Sommerfest med foreldre og venner har vi i uke 24. Da samles vi om barna og får være med på sang og lek og hygger oss sammen med det som foreldrene har med av frukt, saltmat og søtmat.

Midtsommerfest har vi en formiddag i uke 25 / 26. Vi tenner bål og spiser ute. Barna får frukt bowl, og kanskje kommer hekse fra Bloxberg med is, og vi gleder oss over sommeren!

Fødselsdagene feires i løpet av året. Et lys blir tent for barnet. Bordet dekkes til fest og fødselsdagssangen synges.

FAGOMRÅDENE

I en Steinerbarnehage ser man på de første 7 årene som en viktig periode for alt som skjer senere i livet. Barn i den første 7-årsperioden forbinder seg med verden gjennom sansningen og etterligning. All tidlig læring er avhengig av hva som kommer barnet i møte fra omgivelsene; barnet tar opp i seg det språket det hører, og lærer å gå ved etterligning av voksne. Denne hengivne etterligning av det de voksne er og *gjør* danner utgangspunktet for pedagogikken. Fagområdene inngår som en naturlig og ikke-intellektualisert del av barnets hverdag, eksempelvis i ringleker, sanger, barneremser, frilek, praktiske oppgaver og i den atmosfære og samhandling som skapes mellom voksne og barn. Barna i førskolealderen verken trenger eller tåler en ensidig intellektualisering. De trenger heller ingen kosepedagogikk. Det de har behov for er oppmerksomme foreldre og gode skolerte pedagoger, som kan gi dem orientering og mulighet til læring, slik at de kan finne sin egen vei.

KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST

Å omgås hverandre må læres. Uten sosial kompetanse er den enkeltes liv i et fellesskap utenkelig. Denne læringsprosessen begynner i familien og fortsetter i barnehagen. I mange situasjoner opplever barna at det er nødvendig å hjelpe herandre for å nå et mål. Alt må gjøres gjennom aktiv handling, ikke gjennom lange, intellektuelle forklaringer. Barna lærer av sine forbilder hvordan måten å kommunisere på forandrer seg etter hva som skjer og hvem man har med å gjøre. Ord og vendinger tilpasses utifra om det er en 2-åring eller en 6-åring vi er sammen med. Som voksne mennesker snakker vi et normalspråk, aldri "babyspråk".

Sosiale koder knekkes og barnet finner seg bedre og bedre til rette i verden. Språket vies stor oppmerksomhet i vår barnehage. Når barnet kan fylle et ord med mange forskjellige meningsfylte opplevelser, vil språket kunne bli et stadig bedre redskap for barnet. Ord og vendinger som de voksne bruker i samtale med barna for å uttrykke følelser vil også alltid virke som en modell for hvordan barna uttrykker sine følelser. Gjennom sanger og vers, eventyr og fingerleker øves språkets rytme og nyansering. Det samme eventyret, verset og lignende gjentas over lengre tid. Folkeeventyr og fortellinger formidles til barna som fortellerstoff. I slutten av perioden blir eventyret ofte vist som dukkespill eller dramatisert. Det brukes originalversjoner, og handlingen får tale for seg. Dette gir næring til barnets moralske fantasi i et billedrikt og levende språk. I remseeventyrene vektlegges språkets rytme og musikalitet.

Ofte knyttes vers og sanger til bevegelser. Slik øves på en lekende og organisk måte språk og artikulasjon sammen med sansemotorikk, koordinasjon, konsentrasjon og lytteevne og sosialt fellesskap. Av og til brukes også ulike dialekter og/eller andre språk, som nyanserer barnets språkfølelse og kommer det til gode når det senere skal lære fremmede språk. Det hender også at vi leser fra en bok eller synger sanger fra en sangbok. Dette foregår helst om ettermiddagene, hvis barna er slitne eller lekekameraten har gått hjem.

KROPP, BEVEGELSE OG HELSE

Bevegelse er viktig, både på det indre og det ytre plan. Mange mennesker i vårt samfunn beveger seg for lite. Dette gjelder i økende grad også barn. Vi prioriterer høyt å gi barna tid, rom og stimulans til sin frie, spontane lek. I frileken er alt "på liksom" og derfor trygt, men for barnet er det likevel ramme alvor. Følelser kan bearbeides og eksperimenteres med og sosiale ferdigheter øves.

Vi er mye utendørs, og terreng og værforhold gir forskjellige muligheter og utfordringer til det enkelte barn. Ferdigheter øves kontinuerlig.

I frileken er det kroppsutfoldelse og naturlig grovmotorisk trening. Grovmotoriske ferdigheter har betydning for et barns selvtilit, sosiale evner, sanseårvåkenhet mm.

Rytmen, trinnene og bevegelsene i ringlekene styrker barnas kroppsbeherskelse og hjelper dem til å ta kroppen i besittelse. De får større sikkerhet og kraft, mer smidighet og letthet i bevegelsesmønsteret. En grunnleggende erfaring med ringlekene er også at barna blir rødkinnede, ivrige og glade, får nye krefter og ny energi.

De voksne som omgir barnet i barnehagen arbeider med seg selv og sine holdninger, og med å formidle livsglede. Glede, trygghet, omsorg og forutsigbarhet er av avgjørende betydning for vår helse, trivsel og livskvalitet.

NATUR, MILJØ OG TEKNIKK

Når vi har ringleker og eventyrstund, er naturen og været stadig tilbakevendende temaer i vers, sanger og fortellinger. Årstidsfestene markerer tydelig årets gang. Barn trenger å bevege seg, og i barnehagen leker barna både inne og ute. Innendørs er leken for det meste rolig. Forskjellige teknikker oppøves i frileken, blant annet under bygging med små og store klosser og hyttebygging med tepper og møbler.

I leken eksperimenteres det med vekt, mål, størrelse, form, farge, antall osv. Sosiale relasjoner øves kontinuerlig. Utover de teknikker barna selv oppøver med kroppen sin, får de også erfaringer med tilblivelsen av en del ting, som vasking og karding av ull, tresking og maling av korn til mel, baking, matlaging og rengjøring. Dette er ting som vi i stor grad gjør uten bruk av maskiner, for at det skal være gjennomskuelig for barna og godt å herme. Ukentlig foregår også aktiviteter som maling og tegning, og eventuelt modellering med bivoks. Vi er en barnehage der barnas lek står i fokus. Barnehagen har tatt et valg, sammen med foreldrene, om at digitale plattformer ikke brukes sammen med barna i barnehagen. Barnehagen har ikke CD- spiller eller TV. Sang og musikk som lyder i barnehagen kommer fra barnas og ansattes egne struper.

Ute får barna mer albuerom til å løpe, hoppe og klatre, og de leker utendørs i all slags vær flere timer hver dag. Her får de gode sanseopplevelser og øver styrke, likevekt, balanse, smidighet m.m. De finner små kryp i jorda, en marihøne eller en sommerfugl i blomsterbedet, de gjør bekjentskap med frosk, fugler og ekorn, som av og til er å finne i barnehagen. De kjenner varme, væte og kulde mot huden og kan leke i vann, sand, jord og leire. Når tiden er der, og barna ønsker det, kan de delta i de voksnes arbeid med dyrking av grønnsaker, urter og bær i hagen, lusing og stell av bed. De kan oppøve ferdigheter med bruk av verktøy i aktiviteter som for eksempel spikking, pussing og snekring, og i regnvær graver de demninger.

Når det er snø ute, kan barna ake eller stå på ski, rulle seg i, eller bygge med snø.

Av og til går vi på tur til steder i barnehagens nærmiljø hvor terrenget og utfordringene er annerledes. Da øver vi også på å ferdes ved trafikkert vei. Vi handler grønnsaker som vi lager suppe av, og korn som vi tresker og maler, og så inviterer vi foreldrene til høsttakkefest.

Vi legger vekt på et sunt miljø for barn og voksne. Barnehagebygningene er laget av miljøvennlige, ikke-giftige materialer, innvendig lasert i duse farger.

Vi sorterer ut papir, plast og glass av avfallet, og matavfallet tømmer vi i kompostbingen, hvor avfallet vårt langsomt forvandles til jord. Her skjer det mye i løpet av året, og barna er gjerne med på å spa den nye jorda ut til planter som trenger litt ekstra.

Barna opplever hele tiden at de voksne bryr seg om deres omgivelser. Vi rydder, vasker, stiller og reparerer - ofte sammen med barna.

ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI

Små barn er i sitt vesen religiøse. De tar imot verden med en uforbeholden hengivenhet som gir grobunn i barnet for grunnleggende menneskelige sjelsegenskaper som f.eks. undring, ærefrykt, omsorg, ærlighet, takknemlighet og tilgivelse. Slike opplevelser kan danne begynnelsen til det indre rom som barnet senere kan videreutvikle og oppsøke som en kraftkilde. Årstidsfestene og feiringen av høytider bringer gjennom sitt innhold frem en eller flere av de menneskelige kvalitetene som nettopp er nevnt. I fortellingene om den modige ridder Georg eller den barmhjertige St. Martin, eller i eventyr der egenskaper som mot, eller det å dele står sentralt, får barna i et billedrikt språk mulighet til å kjenne igjen og ta på alvor de samme egenskapene i seg selv. Bordverset og den andaktsfylte stillheten ved at et lys tennes i forskjellige sammenhenger, bidrar til å fremkalle opplevelser av takknemlighet og ærbødighet.

Den religiøse oppdragelse det her er snakk om er altså uavhengig av all slags trosretninger, og dreier seg ikke om noen forkynnelse av dogmer. Den utgår fra den kristne impuls i vår kultur, men er i sin form så fri at barn fra alle trossamfunn skal kunne forbinde seg med den. Alle barna i barnehagen skal vite at de er like mye verdt.

Barnehagen er full av små filosofer. De undrer seg over så mangt, og de tar seg tid til å dvele ved livets mysterier i mye større grad enn vi voksne. Vi lar dem gjøre dette i fred. Ofte blir noe ødelagt hos barnet av intellektuelle forklaringer fra de voksne. Vi deler derfor heller barnas undring over livet. De finner ofte underfundige og lure svar selv. Både barn og voksne trenger sjelelig- åndelig orientering for å kunne utforme sine liv og finne verdibegrep og oppgaver som de kan forbinde seg med. Barn trenger regler, ritualer, klarhet og sannferdighet. De har behov for å oppleve voksne som engasjerer, og som kan gi dem moralsk orientering uten å moralisere. Mange barn i dag opplever i sine omgivelser ofte bare vurderingene fra moro og fritidssamfunnet, som er uten bindende forpliktelser. Vi er opptatt av at barna skal tilegne seg en viss forståelse av samfunnets grunnleggende normer og verdier.

Steinerpedagogikken opptar den moralske og etiske oppdragelse helt bevisst i sitt konsept. Den tar på alvor at barna trenger et koordinatsystem for det gode, det vakre og det sanne i verden, samt respekt for andre mennesker, andre kulturer, ja, hele skapelsen. Dette krever et personlig engasjement fra de voksne. Vi bruker fortellinger som gir orientering, det forberedes og feires årstidsfester, det gis en kjærlig pleie av naturen. Vi øver hjelpsomhet og det å ta vare på andre, og vi øver takknemlighet gjennom for eksempel bordverset. Barna opplever hvordan foreldrene også er med på å pleie og engasjere seg i barnehagen gjennom å delta på dugnader, årstidsfester og andre gjøremål i barnehagen.

KUNST, KULTUR OG KREATIVITET

Motsetningene er til stede rundt oss hele tiden. Mer og mer blir lagt i faste normer, ting blir nøye planlagt på forhånd, forhold blir fastlagt og bestemt, helt ned i minste detalj. Samtidig er den menneskelige og samfunnsmessige utvikling neppe tenkelig uten fantasi og skapende kreativitet.

I Steinerbarnehagene blir utviklingen og pleien av de barnlige fantasikreftene helt konkret. I barnas frilek skjer det mye. Lekene er bare såvidt ferdig utformet eller det er rene naturmaterialer, slik at barna fritt kan bruke dem til ulike funksjoner alt etter behov, så som fjøler, ulike trebiter, steiner, kongler, tøystykker, skinnbiter, ull med mer. Dette stimulerer barnas skapende krefter.

Historier, eventyr og fortellinger inspirerer barna til å forvandle det hørte i en lekende kreativitet. Ulike lekesituasjoner og god tid til lek hver dag gir dem muligheten til å bli aktive, føle skaperglede, og til å hengi seg i dyp konsentrasjon.

I barnehagen vår er barnet hele tiden omgitt av kunst, kultur og kreativitet. Arkitektur, materialvalg, fargesammensettingen i rommene; alt er gjennomtenkt og tilpasset barna og deres behov.

Det som er fantasifullt og kunstnerisk utvider menneskets sjel og dets bevissthet. Jevnlige har vi ulike kunstneriske aktiviteter sammen med barna. Her er det prosessen som er det viktige.

Hver uke får de store barna male med akvarellfarger på fuktige ark. Både voksne og barn synes det er godt å synke inn i fargenes verden på denne måten. Det vi maler blir vakkert uansett. Som regel bruker vi bare rødt, blått og gult, de andre fargene oppstår på arket. Malestunden er oftest en stille stund.

Mange barn er også glade i å tegne, og det kan de gjøre hver dag, om de vil. Det å tegne kan være en ventil for barna, og ofte kan vi lese ting av tegningene som barna selv ikke evner å sette ord på. Teater og dukkespill har vi ofte, enten styrt av de voksne eller arrangert av barna selv.

Innimellom hender det at vi blir invitert opp på skolen for å overvære et skuespill, en konsert eller lignende holdt av elever eller gjester.

Som tidligere omtalt har vi flere ganger i uken ringleker med fingerleker, sang og bevegelser, noe som er godt for kropp og sjel. Organiserte aktiviteter foregår i mindre grad i småbarnsgruppen.

NÆRMILJØ OG SAMFUNN

Steinerbarnehagen har et hus, **Firkløveret**, som har to avdelinger: **Kløverengen** og **Blomsterengen**.

Huset stod ferdig ved årsskiftet 1986-87 og har et godkjent netto lekeareal på 163 m². Kløverengen og Blomsterengen har felles inngangsparti, men hver sin garderobe. Begge avdelingene har eget kjøkken i det største oppholdsrommet. Mellom de to avdelingene ligger eventyrrommet. Utenfor Blomsterengen er det bygget en terrasse med tak til småbarnas vogner.

Uteområdet er fullt av utfordringer. Her er berg og trær og steder å gjemme seg. Inntil det største "fjellet" er det et blåmalt lekeslott med tre etasjer. Nedenfor lekeslottet er det en redskapsbod, og en stor sandkasse. Rundt på området har vi opphøyede bed til blomster og grønnsaker. På et

berg er det en sklie og en mindre sandkasse med en liten båt. På berget her er det to oppmurte grønnsaksbed.

Barnehagen ligger på Steinerskolens tomt mellom Moss sentrum og Kambo. Området har kupert skogsterreng, og her ligger Steinerskolen med sine mange hus. Her er skolebygninger for elever t.o.m. videregående trinn, og egne bygg for håndverk og gymnastikk. I nærheten finnes også en skolehage som barnehagen er velkommen til å besøke. Her kan barna høste urter, grønnsaker og blomster. Ved en annen knaus ligger et amfiteater skjult i skogen, og høsten 2010 ble det bygget en smie i nærheten av dette. Barnehagen var med på finansieringen, og hit kan Kløverengen gå tur, og tenne bål og spise matpakka under tak. Turen går ofte videre til sletta ved gymsalen, der det er gode muligheter til å leke med ball. På veien dit passerer vi en froskedam. Tur til Nøkkeland skole er et annet alternativ om vinteren, med aking i bakken ned mot Kambosletta. Dette er også et fint område for turer høst og forsommer. Nord og vest for barnehagen er det boligområder med eneboliger, rekkehus og terrasseblokker, og gangavstand til store skogsområder.

Det er 5,5 km. til Moss sentrum, og bussforbindelsene dit er gode. Nærmeste bussholdeplass er Nøkkeland. De store barna tar buss til brannstasjonen på Tykkemyr på høsten og de tar buss til byen hvis det er en forestilling de får mulighet til å være med å se.

ANTALL, ROM OG FORM

Barnet får et grunnlag for forståelsen av matematiske ideer gjennom variert erfaring over lang tid med mange ulike materialer. Byggeklosser er for eksempel et viktig redskap i så måte. Vi bruker klosser av tre i forskjellige former og størrelser.

Gjennom lek og eksperimentering med disse lærer barna å ordne og inkludere, som når 3 klosser er en del av en mengde på 5 klosser. Denne innsikten går for eksempel forut for å vite at 3 er mindre enn 5. To klosser oppå hverandre kan bygge like høyt som en større kloss, 5 klosser er like mange enten de ligger utover gulvet eller oppå hverandre osv. Kan vi stable så mange klosser oppå hverandre at tårnet blir like høyt som Per? Er det plass til alle klossene i kurven? Slik lek er med på å danne grunnlag for forståelse når barna senere møter de matematiske ideene i skolesammenheng.

Barn som legger en planke over en stein for å lage vippehuske, og gjennom prøving og feiling finner balansepunktet, opparbeider et fundament for en senere teoretisk forståelse av de matematisk-fysiske lovmessighetene knyttet til vektarmprinsippet og dreimoment. Ord som høyt og lavt, langt borte og nær, dyp, flat og bred, foran og bak, først, mellomst og sist, under og over, inni og utenfor, rund og firkantet får betydning for barna. Kvantitet, relasjoner, rekkefølge og form er også begreper som vi stadig møter i folkeeventyr og remseeventyr som fortelles for barna. De synliggjøres ytterligere for barna i korte, små dukkespill og dramatiseringer. Her opptrer også mer abstrakte begreper, som f. eks. rom i hjertet.

Gjennom ringlekene og fingerleker opparbeider barna en erfaringsbasert kompetanse. Disse bidrar likeledes til å gi et fundament for telling og forståelse av titallsystemet. Gjennom kunstneriske aktiviteter, som baking eller arbeide med bivoks, eksperimenterer vi også med form, størrelse og matematikk. Også i de daglige gjøremålene sammen med barna har vi med disse begrepene å gjøre, som f.eks. ved å dekke bordet for et visst antall barn. Får alle plass ved ett bord, eller må vi bruke to? Barnehagen har et rikt og variert lekemiljø som stimulerer til eksperimentering og erfaring i å finne løsninger. Mulighetene omgir oss hele tiden.

PROGRESJON I FAGOMRÅDENE

Fagområde	1-2 år	2-3 år	3-4 år	4-6 år
Kommunikasjon, språk og tekst	<p>Få tilknytning til voksne og andre barn. Lære å sitte sammen rundt bordet. Delta i ritualer som bordvers, sang etc. Takke for maten. Være med i sangleker, rim og regler. Se på billedbøker, se på enkle bordspill. Utføre enkle oppgaver.</p>	<p>Være med i sangleker, rim og regler, bli lest for, bli fortalt for, se på enkle bordspill og høre enkle eventyr.</p>	<p>Gjentagelse er viktig. Vi gjentar sanger og ringleker over lengere tid. Da kan barnet forbinde seg både med språket og bevegelsene. Gjentagelsen og bevegelsene er også med på å styrke språket. Barna får muligheten til å forbinde seg med språket ved at de får tid til frilek etter aktiviteter med språkstimulering. Tilstedeværende voksne hjelper barna slik at de klarer å styre samspillet språklig i sine relasjoner. De oppfordres og hjelpes til å uttrykke ønsker og behov med ord. De øver på å fortelle fra fortid, nåtid og framtid i sammenhengende setninger.</p>	<p>Vi bruker Fortellinger og eventyr daglig som en del av språkdannelsen og språkforståelsen. Barna øver på å kunne fortelle en sammenhengende historie. De oppfordres til å bruke språket for å sette ord på det de tenker og på følelser.</p> <p>Det legges til rette for at fire- femåringen skal få snakkesynge og organisere lek. Her kommenterer de høyt hva de skal leke, og gjøre i leken. Rollelek er viktig.</p> <p>Vi leker med språk via tøysevers, regler, og morsomme rim og ordspill</p>
Kropp, bevegelse og helse	<p>Øve på å spise og drikke selv. Utforske inne og uteområdet i barnehagen. Legge til rette for grovmotorisk lek og fingerleker.</p>	<p>Ringleker, sangleker, fingerleker. Lære enkel bordskikk, spise pent, smøre brød etc. Kjenne forskjell på varmt og kaldt. Bli kjent med egen kropp, mage, øyne, munn, ører osv. Øve seg på kroppsbeherskelse, legge til rette for grovmotorisk og finmotorisk lek. Lære hygiene som å vaske hender etter toalettbesøk og før måltid. Øve påkledning. Delta i praktiske gjøremål.</p>	<p>Økte ferdigheter i hendene fører til at barna får større finmotoriske og grovmotoriske utfordringer. De får være med på ringleker med bevegelse for fingrene og hele kroppen. Barna er med på matlaging, tegning, er med på enkelt håndverk. Utlivet gir blant annet turer i ulendt terreng, løping, hopping, klatring, balansering, og skigåing.</p>	<p>Gjennom erfaring med egen kropp skal barnet oppleve sine egne begrensninger, men de skal også oppleve å utvide sine grenser ved å stadig øve seg. De er med på turer i skog og mark, sage ved, spikke, pusse, sy, karde og tove.</p> <p>Sanseerfaringene som barnet har fått, skal være med på å gi barnet tillit til egne sanser. Gjennom forskjellige erfaringer får barnet kjenne både på det å bli sliten, fryse og å være sulten. Slik får det en reell følelse av kroppen sin og et realistisk forhold til hva den kan mestre. Barna har ukentlig eurytmi.</p>

<p>Kunst, kultur og kreativitet</p>	<p>Vi synger bånsuller og tradisjonelle barnesanger. Barna deltar i samlingsstund De opplever matlagingen, sangleken, rim og regler. Barna graver i sand og snø, former og tømmer ut. Lager mat og serverer i sandkassa og dukkekroken. Opplever noen av årstidsfestene veldig enkelt.</p>	<p>Barna får tegne, evt. male, får være med å lage mat og bake, Deltar i sangleker, ser på bordspill, utkledning i leken. Kan delta i forberedelser til årstidsfester, delta i pynting og delta på årstidsfestene.</p>	<p>Barna bruker fantasien og skaper sin egen kultur av impulsene de får gjennom eventyr, fortellinger, dukketeater, ringlek, og lekene i naturmaterialer. Barna får god tid til frileken og til å skape sin lek.</p> <p>De utvikler fantasi og kreativitet ved å male med pensel, formingsaktiviteter som tegning, og å spille på enkle instrumenter og synge pentatone sanger. Barna deltar aktivt i årstidsfestenes forberedelser og på årstidsfestene. De får også male med primærfargene og opplever fargeblandinger.</p>	<p>De daglige rutinene og rytmene våre stimulerer barnets skapende krefter. De tar roller i dramatisering av eventyrene og spiller skuespill og dukketeater. Utfoldelse i lekende kreativitet, fører ofte til at barna lager historier selv og viser dem til hverandre ved hjelp av enkle dukkespill eller teater.</p> <p>Barna får være med på prosesser fra begynnelse til slutt.</p> <p>Barna deltar aktivt i årstidsfestenes forberedelser.</p>
<p>Natur, miljø og teknikk</p>	<p>Får positive sanseerfaringer, eks. ute i naturen, Være ute i forskjellige type vær, ser på billedbøker av ulike dyr og biler, traktor, buss osv. Ser på ekorn som klatrer i trærne og naboens katt, fugler på fuglebrettet. Bli kjent med dyrenes lyder. Leker med enkle dyr som er strikket, eller tredyr, sammen med voksne eller andre barn. Vi kan lage hus for dem osv.</p>	<p>Se på smådyr når vi graver i hagen, meitemark, maur og annet, lære å ta vare på.</p> <p>Være med i daglige gjøremål, som f.eks. å henge opp kluter på tørkestativet, vaske bordet, vri opp kluten. Smake på og plukke bær, delta i årstidsfestene og forberedelsene. Se på årstidsbordet. Undre seg sammen med voksne over livets mysterier.</p>	<p>Gjennom ritualer og regler øver barna å ta vare på hverandre og naturen, øve på hjelpsomhet og vise takknemlighet for hverandre og alt naturen gir oss.</p> <p>Barna lærer omsorg for naturen gjennom deltagelse sammen med de voksne. De får blant annet være med på kompostering og øvrig hagearbeid, så frø og dyrke grønnsaker. Barna oppfordres til å hjelpe til slik at blomstene får gro og grønnsakene vokse. Innsektene studeres og hjelpes framover i verden. Vi viser omsorg for omgivelsene rundt oss. Vi følger årstidene. Barna får høre historier som orienterer uten å moraliserer.</p>	<p>De største barna i barnehagen får oppleve å være gode forbilder for de mindre barna.</p> <p>Barna er kjent med årets kretsløp og hvordan man pleier naturen, og det som vokser og gror i de forskjellige årstidene. Viser takknemlighet til det naturen gir, blant annet gjennom forberedelse og deltagelse i årstidsfestene.</p>

<p>Etikk, religion og filosofi</p>	<p>Få erfare omsorg, øve forskjellen på mitt og ditt. Empati, det å være god mot andre. Oppleve fellesskap med andre, tilhørighet og trygghet.</p>	<p>Gjenkjenner sine egne følelser, kanskje undre seg over følelsene sine. Enkel turtaking, føle ansvar og medinnflytelse i barnehagen. Eks. hvor håndkle skal være, hvem som sitter hvor osv. Deltar i forberedelser og i årstidsfester. Oppleve ritualer, bordspill etc. med høytidsfølelse. Utøve omsorg for andre.</p>	<p>Barna får erfaringer med fri lek, strukturert dags og ukes rytme, regler og tydelige oppgaver, og de øver på praktiske gjøremål. Gjennom disse aktivitetene forholder vi oss til hverandre og relasjonene vokser. Sosial kompetanse øves. Vi hjelper hverandre. Vi viser omtanke for andre. Vi øver på å uttrykke egne meninger. Vi viser omsorg og hensynsfullhet, og lærer å være åpne og inkluderende.</p>	<p>Forstå hvordan vi er mot hverandre, og konsekvenser av egen oppførsel. Forstå at det finnes ulikheter og undre seg over det. Få erfaringer om konfliktløsning. Gjennom folkeeventyrene oppleve polariteter som godt og ondt etc.</p>
<p>Nærmiljø og samfunn</p>	<p>Bli kjent med de andre barna og deres familie og søsken. Bli kjent med og utforske barnehagen inne og ute.</p>	<p>Bli kjent med uteområdet i barnehagen. Møte avdelingen med de store barna. Utvikle gruppefølelse gjennom måltider, ringeleker og praktiske gjøremål sammen med de voksne og de andre barna. Oppleve, delta i forberedelser og årstidsfester og tradisjoner i barnehagen og nærmiljøet.</p>	<p>Gjennom rytme og gjentakelser legger vi vekt på at barna skal få ekte naturlige sanseintrykk så sanseapparatet kan utvikle tillit til egen iakttagelsesevne.</p> <p>Barna opplever mange inntrykk ved at vi bruker naturen, vi blir kjent med uteområdet, og det som skjer rundt oss i barnehagen og i turområdene våre.</p>	<p>Barna skal ha fått en trygghet til sine omgivelser via rytme og gjentakelse. De skal få en forståelse av den ytre verden og egen indre verden med dens forestillingsbilder. Barna skal få bruke naturen og gå turer. Oppleve naturen og undre seg sammen over hva som skjer og har skjedd siden sist vi gikk tur.</p>
<p>Antall, rom og form</p>	<p>Erfare plassering og organisering på avdelingen, oppleve dagsrytmen. Oppleve glede over å utforske og leke med former og størrelser, eks. kjøkkenting, putte oppi, lukke igjen, ta ut, sette sammen, slippe ned. Stor/ liten, hjelpe til å rydde leker, bære koppen sin, hente skoene sine.</p>	<p>Hjelpe til å sette stoler etter hverandre til tog, tunell osv. Sette sko og tøfler på riktig plass, stoler og krakker. Bygge med treklosser, tunell osv. Forstå begreper som høy, stor, liten, varm, bak etc.</p>	<p>Hverdagen er preget av regelmessig gjentakelse og rytme. Hverdagen veksler mellom aktivitet og ro. Dette skal gi barna tid og indre ro. Det hjelper barna til motivasjon og konsentrasjon. I ringen møter vi hverandre og teller alle og enhver. Barna opplever mestring i arbeid sammen med voksne.</p> <p>Barna får oppleve å sortere, å rydde, å lage mat, dekke på bordet, oppleve at alt har sin plass, få erfaringer med former og farger gjennom eks. maling, forming i bivoks, perling, tegning og lek med sand, jord, vann og snø.</p>	<p>Barna skal ha fått tid til å fordøye, organisere og integrere opplevelser og erfaringer som de har fått. Dette har de gjort gjennom mange gjentakelser, og gjennom tid til lek. Når de er 4-5 år har de også fått erfaringer med å telle på flere forskjellige språk. De får bygge, spikke, sy, veve og dekke på bordet. De har fått mange erfaringer der de har vært med på arbeidsprosesser fra begynnelse til slutt.</p>

ÅRSRUTA 2017/2018, STEINERBARNEHAGEN I MOSS

- planleggingsdager, ferier, høytider, fester og aktiviteter.

AUGUST / SEPTEMBER

Tirsdag	15.08	Nytt barnehageår. Nye barn ønskes velkommen!
Torsdag	07.09	kl. 19.00. Foreldremøte i barnehagen.
Onsdag	13.09	kl. 14.30. Høsttakkefest i barnehagen.
Mandag	18.09	kl.10.30. Skogstjernegruppa på brannstasjonen.
Fredag	29.09	Mikaelsdagen.

OKTOBER / NOVEMBER / DESEMBER

UKE 40		HØSTFERIE FOR MOSESKOLENE.
Mandag	30.10	«Barnas musikkteater» besøker oss kl. 9.15 med forestillingen «Min egen skygge».
Mandag	13.11	Barnehagen går med lanterner på skolens område kl.17.30.
Lørdag	25.11	JULEMARKED.
Uke 49:		En morgen denne uken er det adventshage i barnehagen.
Onsdag	06.12	St. Nicolaus kommer på besøk i barnehagen.
Onsdag	13.12	Skolens Lucia med terner og stjernegutter kommer og synger.
Fredag	22.12	Siste skoledag før jul
Fredag	22.12	Siste barnehagedag før jul.

JANUAR / FEBRUAR / MARS

Tirsdag	02.01	Planleggingsdag. Felles m. kommunen. Barnehagen er stengt.
Onsdag	03.01	Første barnehage- og skoledag etter juleferien.
Fredag	16.02	Fastelavnsfest i barnehagen.
UKE 8		VINTERFERIE FOR SKOLEN
Fredag	23.03	Siste skoledag / barnehagedag før påske.

APRIL / MAI / JUNI / JULI / AUGUST

Tirsdag	3.04	Første skoledag / barnehagedag etter påske.
Uke 18 /19		Dugnad i barnehagen på ettermiddagen.

Torsdag	10.05	Kristi Himmelfartsdag.
Fredag	11.05	Barnehagen og skolen er stengt.
Onsdag	16.05	Om formiddagen går vi i tog opp til skolen og har Mai-fest på Firkløveret.
Torsdag	17.05	Aktiviteter og kafeteria på skolen etter barnetoget. Alle velkommen!
Mandag	21.05	2.pinsedag.

Torsdag 7. og fredag 8. juni. Steinerbarnehagestevne i Tromsø. Bhgn. stengt.

En dag i uke 24   Avdelingene har sommerfest med barn, foreldre og gjester.

Fredag   22.06   Siste skoledag.

Uke 25 / 26   En formiddag har vi midtsommerfest med bål og fruktbowle.

Fredag   29.06   Siste dag før sommerferien.

SOMMERSTENGT FRA FREDAG 29. JUNI T.O.M. MANDAG 6. AUGUST.

Mandag   06.08   Planleggingsdag for personalet.

Tirsdag   07.08   Barnehagen tar imot barna etter sommerferien.

TIRSDAG 14. AUGUST ER SISTE DAG I BARNEHAGEÅRET 2017 / 2018

Eventuelt flere foreldremøter fastsettes i samarbeid med foreldrerepresentanten.
Foreldresamtaler tilbys høst og vår.

Eventuelle endringer av plandagene. Det er mulighet for plandag 10.11.17. Da faller i tilfelle plandagen 29.juni eller plandagen 8.august 2018 bort. Beskjed blir gitt i god tid.

AVDELINGENES DAGS- OG UKERYTME

BLOMSTERENGEN 2017 / 2018

DAGSRYTME

Kl. 7.00 - barnehagen åpner. Barn fra begge avdelinger blir tatt imot på Blomsterengen.

Frokost på kjøkkenet for tidlig barna. Barna skal ikke ha med matpakker, da vi lager grøt/knekkebrød til alle tidligbarna. Frokosten avsluttes senest kl. 8.30. Vi ønsker at alle barna er kommet innen kl.09. Gi evt. beskjed om at barnet ikke kommer, eller kommer senere.

Ca. kl. 9 - vi har ring og spiser litt frukt etterpå. I de 10-20 minuttene dette pågår kan det hende vi låser døra for ikke å bli forstyrret. Etter ringen leker barna ute, sammen med voksne som er tilstede og omkring barna. I denne tiden gjøres det husarbeid og forberedes lunsj. Maten lages fra bunnen av i barnehagen, hovedsakelig av økologiske råvarer. Barna drikker vann til måltidene. Før lunsj rydder vi, vasker hendene og går til bords.

Ca. kl. 11.00 – lunsj.

Etter lunsj: Sovetid. Barn som ikke sover leker ute.

Ca. kl. 14.00 eller når barna våkner – ettermiddagsmåltid. Vanligvis påsmurt brød og/eller hva som er igjen fra dagens lunsj. Etter måltidet er det lek ute eller inne.

Kl. 16.30 – vi lukker døra og går hjem. Takk for i dag!

UKERYTME

Mandag: Åsa koker pasta med spinatsaus.

Tirsdag: Kokkens dag.

Onsdag: Brødmåltid.

Torsdag: Rachel koker tomatsuppe med fullkornpasta.

Fredag: Line lager pizza.

KLØVERENGEN 2017 / 2018

DAGSRYTME

Kl. 07.00: Barnehagen åpner. Hjertelig velkommen! Frem til 7.15 tas barna imot på Blomsterengen.

Kl. 7.15: Kløverengens personale kommer.

Ca. kl. 8.15: De som ikke har spist frokost hjemme får havregrynsgrøt.

Vi ønsker ikke at barna har med matpakke.

Kl. 8.45: Frokosten avsluttes. Frilek inne eller ute. De voksne gjør husarbeid og lager mat, men hjelper til der det trengs og holder et øye med leken. Vi forbereder lunsj.

Ca. kl. 10.00 rydder vi og har ring med sanger, vers og frukt. Vi går inn på eventyrrommet og hører eventyr. Etter eventyrstunden er det håndvask.

Ca. kl. 10.45 spiser vi lunsj. Etter lunsj går vi på toalettet og kler på oss og går ut for å leke.

Ca. 14.30 er det ettermiddagsmat, ute eller inne. Frilek og rydding frem til **kl. 16.30:** Vi lukker og går hjem. Takk for idag!

UKERYTME

Mandag: Mellom høstferien og sommerfesten har 5- åringene Skogstjernegruppe. De går til Skogstjernen kl.9.00. Rosa lager linse- og grønnsaksuppe til lunsj.

Tirsdag: Fra uke 42 til april har 4-og 5-åringene eurytmi med Brit kl.10.00. De andre barna leker på avdelingen. Hilde baker brød/rundstykker til lunsj og til resten av uka.

Onsdag: Utpå høsten, når vi er blitt godt kjent, blir onsdag vår turdag. Foreldrene vil få beskjed. Fra da tar barna med matpakke og eventuelt vann hjemmefra. Barnehagen tar med varm nypete til alle. Om vi av en eller annen grunn ikke får gått på tur, spiser vi matpakkene i bhgn.

Torsdag: Mellom høstferie og påske får barna male om formiddagen. Hilde lager en grønnsak suppe.

Fredag: Lekedag og kokkens dag på kjøkkenet. Rosa lager varm mat.

Innimellom har vi andre aktiviteter som passer til årstidene. F.eks. å bake, forberede årstidsfester, dyppe lys, veve og sy, lage noe av ull, etc. Kanskje finner vi på noe helt nytt en dag! Det hender også at vi blir invitert "opp" på skolen, eller til Skogstjernen for å være med på månedsfest eller se på skuespill. Barna kan tegne hver dag.

PLANLEGGING OG SAMARBEID 2017 / 2018

FORELDRE – OG JULEMARKEDSREPRESENTANTER I BARNEHAGEN 2017 / 2018

BLOMSTERENGEN

Foreldrerepresentant: Anders Kyvik
Julemarksrepresentant: Kaya Hermansen.

KLØVERENGEN

Foreldrerepresentant: Siv Palm og Christine Reier Røberg
Venneforeningsrepresentant for begge avdelinger: Elisabeth Hermansen.
Julemarksrepresentant: Jenny Li Johnsen og Sanatani C. Herrem Kiran.

BARNEHAGENS FORELDRERÅD

Barnehagen har et foreldreråd som består av alle foreldrene som har barn i barnehagen. Personalet har ansvar for å innkalle til årets første foreldremøte. Her velges / gjenvelges foreldrenes representanter til barnehagens samarbeidsutvalg. Foreldremøter arrangeres etter behov, vanligvis 1 gang pr. halvår.

BARNEHAGENS SAMARBEIDSUTVALG

Barnehagen har et samarbeidsutvalg bestående av 2 representanter fra foreldrene, 2 ansatte og inntil 2 representanter fra eier. S.u. har som oppgave å godkjenne årsplanen. De kan om ønsket bli forelagt forslag til budsjett og skal kunne uttale seg om saker som er av betydning for barnehagens virksomhet og innhold.

FORÆLDREREPRESENTANTER:

Blomsterengen: Anders Kyvik
Kløverengen: Siv Palm
Vara: Christine Reier Røberg
Eierrepresentant: Anne Marie Fredriksen
Personalrepresentanter: Marianne Haugli og Åsa Willén
Vara: Hilde Sogn
Daglig leder: Karin Kristiansen

BARNEHAGENS STIFTELSESSTYRE

Barnehagen har et stiftelsesstyre som består av 5 personer. Av disse skal 3 være fast ansatt i barnehagen, hvorav minst 2 skal ha Steinerpedagogisk utdanning. De øvrige 2 skal på valgtidspunktet være foreldre i barnehagen. Styret har blant annet ansvar for budsjett og regnskap, og for ansettelse og oppsigelse. Styret ser for øvrig til at barnehagen følger gjeldende lover og forskrifter og drives i tråd med de pedagogiske idéer Rudolf Steiner fremla.

Stiftelsesstyret består i år av Torill Bergseng, Anne Marie Fredriksen og Karin Kristiansen fra de ansatte, og fra foreldrene, Elisabeth Hermansen og styreformann Anders Lorenzen.

BARNAS MEDVIRKNING

Å medvirke i egen hverdag betyr ikke nødvendigvis å få velge hele tiden, eller bestemme selv. Å medvirke handler også om å forstå seg selv og andre.

Vi tenker at de voksne har et stort ansvar når det gjelder å møte barnas ulike ytringsformer. Ved å lytte, observere og møte barnet anerkjennende kan vi ta deres opplevelser med videre i planleggingen av vår pedagogiske virksomhet.

En ettåring og en femåring vil gi oss tilbakemeldinger på forskjellige måter, og det er vårt ansvar å skape et miljø der det finnes rom for å stanse opp og møte hvert barn.

I barnehagen ønsker vi å tilrettelegge for barns deltagelse og selvstendighet. Dette gjør vi gjennom å skape ro og tid gjennom dagens ulike arenaer, der barna får delta etter egen evne.

Den frie leken har en sentral plass i dagsrytmen på begge våre avdelinger. I leken utforsker barna omgivelsene og egne inntrykk på sin måte, og vi voksne er bevisste på å gi rom for utfoldelse.

LIKESTILLING

Barnehagens læringsmiljø skal fremme likestilling mellom gutter og jenter, og barnehagen har en viktig oppgave i å gi jenter og gutter de samme mulighetene og å motvirke at tradisjonelle kjønnsrollemønstre reproduseres.

Vi har bevissthet på at alle barn skal ha samme muligheter uansett kjønn. I barnehagen er det mye rollelek og skuespill, og barna velger selv sine roller utifra eget ønske uten voksen innblanding. Gutter er like gjerne Jomfru Maria eller Askepott som at jenter er Josef, riddere og prinser, og alle barn i samme aldersgruppe får være med på samme type aktiviteter om det er snekring, brodering, klatring, matlaging osv.

PLAN FOR BARNAS OVERGANG BARNEHAGE / SKOLE

Steinerbarnehagen i Moss har ved sin pedagogikk og beliggenhet nær tilknytning til Steinerskolen i Moss. Flere av de barna som går i vår barnehage fortsetter i Steinerskolen. Vi går turer på skolens område, hilser på lærerne, ser skolebarna som leker i friminuttene, og blir noen ganger invitert til kulturbegivenheter på skolen.

Fra oktober blir 5-åringene tatt ut i egen gruppe en formiddag i uken. De får da gjøre egne aktiviteter og bli kjent med Skogstjernen (1.klassehuset) både ute og inne. I løpet av høsten og våren inviteres 5-åringene til en stund hos 1.klasse i Skogstjernen, og alle foreldre blir invitert til foreldresamtaler. Her får vi vite hvorvidt barnet skal begynne på Steinerskolen eller på en annen skole.

I februar / mars inviteres barna til innskrivningsdag på sine respektive skoler. De som skal begynne på Steinerskolen vil da få møte en av skolens lærere som blant annet vil snakke med barna om det å begynne på skolen.

Om våren/forsommeren blir barna invitert med 1. klasse på tur i skogen.

I mai/juni blir barna igjen invitert til sin skole, hvor det også arrangeres foreldremøte. På forsommeren inviteres barna til Steinerskolens SFO.

Ulike temaer, hvori alle de 7 fagområdene vil bli inkludert, vil 5-åringsgruppa få møte i løpet av året. Hvilke temaer, og på hvilken måte de best kan inkluderes, vil Mie og Hilde planlegge og erfare i løpet av tiden med barnegruppen.

PLAN FOR MOTTAK AV NYE BARN OG OVERGANG FRA BLOMSTERENG TIL KLØVERENG

Nye barn og foreldre som skal begynne i barnehagen blir invitert til et besøk før sommerferien for å møte ansatte og få en omvisning i barnehagen. I slutten av juli sender vi et velkomstkort til alle nye barn som skal begynne hos oss. Vi ønsker å tilpasse tilvenningsperioden etter hvert enkelt barn slik at det blir en trygg start for både barn og foresatte. Vi har valgt ikke å ha primærkontakter for barna, da vi har erfart at barna selv ofte velger hvilken voksen de knytter seg mest til i starten. Vi mener at denne ordningen er mer gunstig enn at vi på forhånd velger hvem som skal være primærkontakt før vi blir kjent med barnet. Vi tar også en samtale i løpet av de første ukene for informasjon og samtale om hvordan barnet har det i barnehagen.

I utetiden om våren benytter vi anledningen til å bli bedre kjent med de barna som skal flyttes fra Blomsterengen til Kløverengen. Når det passer inviteres de også til å delta ved måltid eller i ring/eventyr sammen med de største barna.

Helt nye søkere til Kløverengen inviteres til å komme på besøk sammen med foresatte en eller flere dager i juni, og vi tar en prat med foresatte hvor vi får/gir informasjon om barnet/avdelingen samtidig.

Ved oppstart i barnehagen inviteres foresatte til å være med sammen med det nye barnet i noen dager, til barnet føler seg trygg hos oss. Den tiden dette tar er svært individuell, derfor avtaler vi fremgangsmåte med hver enkelt.

Når det skal tas imot mange nye barn på en av gruppene, avtaler vi, om mulig, forskjellige oppstartdager, slik at ikke alle kommer samtidig og vi får god tid til å bli kjent med hver enkelt familie. Ved besøket før sommeren får alle foreldre et velkomsthfte med diverse informasjon om barnehagen.

DOKUMENTASJON, EVALUERING OG VURDERING

Beskrivelse av dokumentasjon:

Barnehagen har egen hjemmeside, steinerbarnehagen-moss.no. Her informerer vi om livet i barnehagen. Videre har vi foreldrenes mailadresser som vi bruker når det er spesiell informasjon vi vil gi. Vi tar også digitale bilder av hverdagen og spesielle anledninger i barnehagen. Etisk bedømmelse avgjør hvilke bilder som vises på vår hjemmeside. Fra foreldremøter blir det skrevet referater som både blir distribuert via mail og lagret. Årsberetning skrives hvert år til generalforsamlingen.

Evalueringen foregår kontinuerlig i form av samtaler personalet imellom både daglig, på avdelingsmøter og avdelingsledermøter og på våre personalmøter som finner sted hver 3. til 4. uke. Vi vurderer trivsel og utvikling, hvordan tingene fungerer i barnegruppene etc. Erfaringer fra årets fester vurderes og tas med ved planlegging av neste års fester.

Beskrivelse av system for evaluering og vurdering:

Hver avdelingsleder gjør en halvårlig/årlig skriftlig evaluering i samarbeid med sitt personale.

Tema for evalueringen avgjøres på et av høstens avdelingsmøter når arbeidet i gruppa har kommet i gang. Tema barns medvirkning er alltid med. Evalueringen gis daglig leder.

I foreldremøtene og i foreldresamtalene inviteres foreldrene til å gi tilbakemelding om hvordan de opplever at barna har det i barnehagen slik at vi kan gi et best mulig tilbud til barna.

TILBAKEBLIKK PÅ BARNEHAGEÅRET 2016-2017

ANTALL BARN OG ANSATTE

Desember 2016 hadde småbarnsavdeling 14 barn, og Kløverengen hadde 20 barn. Vi har vært 9 ansatte. På Kløverengen hadde vi på våren 1 student fra Berle i 1 uke. Vi har hatt en praktikant fra NAV.

MØTER

Barnehagen har hatt 1 foreldremøte, og hver avdeling tilbød to foreldresamtaler. Samarbeidsutvalget hadde årsplanen til godkjenning og de hadde et vårmøte hvor budsjett 2017 ble gjennomgått og vårdugnaden ble forberedt. Hovedsaker i stiftelsesstyret var barnehagens økonomi.

FORELDRE OG BARN. ARRANGEMENTER

Det ble i løpet av året invitert til: høsttakkefest, lanternefest, juleavslutning, vårdugnad, mai-fest og sommerfest. De eldste barna ble invitert til brannstasjonen i september.

Før jul ble Kløverengen invitert til videregående dukketeater på St. Skolen. Fiskergutten og havjenta.

Barnas musikkteater var på besøk i januar og viste forestillingen «akustiske stemninger» for 1.klasse og barnehage. Venneforeningen spanderte.

I april var kommende 1.klasse invitert til en formiddag på Skogstjernen sammen med Steinerskolens 1.klasse og i juni besøkte de fritidshjemmet. 2.klasse inviterte de store barna til en teaterforestilling i sitt klasserom.

2011 og 2012 barna har hatt ukentlig eurytmi fra oktober og ut april.

Vi har hatt 2 brannøvelser.

KURS, MØTER OG STEVNER FOR ANSATTE

Høst 2016: Vår småbarnspedagog var på ukeskurs på Hovseter. De minste i barnehagen. Alle ansatte hadde 3 timers førstehjelpskurs.

En barnehagelærer var på dagskurs om kriseberedskap ved trussel mot barnehagen, på 2 dagerskurs med Kari Pape om barnehagelæreren som leder, og på lederkurs på Berle.

En av våre assistenter tok eksamen og ble barne- og ungdomsarbeider høsten 16.

Vår 2017: Alle ansatte var på halvdagskurs om relasjonskompetanse.

En barnehagelærer var på 4 halvdagers- kurs på Berle om ledelsesteori og på dagskurs med tema «Trusler om vold på arbeidsplassen».

Steinerbarnehage stevne i Oslo: «Oppdragelse til frihet». Alle ansatte +2 vikarer.

I løpet av året har en assistent gjennomført et kompetansehevingskurs, og en barnehagelærer har gjennomført et opplæringskurs i TRAS, tidlig registrering av språk i daglig samspill.

TILSYN

Des.16 hadde vi tilsyn fra miljørettet helsevern. Alt vel, men barnehagen fikk avvik på belysning. Badene er utbedret. Avd. og kjøkken utbedres høst 17.

Årlig kommunalt tilsyn mars 17. Hovedtemaet var «Barn med spesielle behov». Tilleggstema politiattest og vedtekter. Avvik: Mangelfull rutine for tilsyn av sandkasseslott og sklie. Skjerpet innkreving av politiattest. Avvik tettet.

VEDLIKEHOLD

Nytt brannvarslingssystem. Bedre belysningen på toalettene. Oppgradering av opphøyede bed og grillplass. Gress i barnehagen lagt av foreldrene på dugnad. Venneforeningen tok utgiftene. Gjerdet ble utbedret sommer 2017 og det ble utført sliping av gulv på avdelingene.

EVALUERINGER

Blomsterengen har evaluert sine dager, og hadde «personalsamarbeid» som spesielt tema på avdelingsmøtene på høsten og våren.

Kløverengen hadde «garderobesituasjonen» som spesielt tema om høsten, og ryddesituasjonen om våren. Barns medvirkning inkluderes i temaene.

OVERGANG BARNEHAGE-SKOLE

Etter skolens høstferie gikk 5-åringene med Marianne ned på Skogstjernen på mandagsformiddagene. De lekte ute og inne, malte stoffposer, var på tur, spikket smågubber, arbeidet med bivoks, papir og annet. En dag utpå våren viste de dukketeater for de andre barna i bhg. I juni øvet de skuespill som de viste på sommerfesten. De var på besøk i 1.klasse og 2.klasse og besøkte SFO.

NYTT BARNEHAGEÅR 2017-2018

Denne høsten begynner 5 Kløverengbarn på skolen, og 3 Blomsterengbarn flytter over til Kløverengen. 8 nye barn begynner høsten 17. Det er 20 barn på Kløverengen og 13 barn på Blomsterengen.

Ped.leder på Blomsterengen kommer tilbake etter 1 års permisjon.

Det er 11 barn i 5-åringsgruppa denne høsten. Tiden for 5-åringsklubben blir mandag formiddag og Mie skal ha gruppen sammen med Hilde. Hyppigheten av besøkene på Skogstjernen avhenger av hva gruppen skal gjøre den enkelte uke.

Hele Kløverengen går tur på onsdager.

Vi fortsetter med ukentlig eurytmistund for de eldste årskullene på Kløverengen fra uke 42 frem til påske 2018.

Belysning på kjøkken og avdelinger utbedres høsten 2017. Det er planlagt en høstdugnad for å sette inn småbarnssklie, liten lekehytte, «butikk» hytte og balansegang.

NY RAMMEPLAN

I ny rammeplanen, kapittel 8, barnehagens arbeidsmåter, er det tilkommet et kapittel. Barnehagens digitale praksis.

Foreldrene har rett til medvirkning, og spørsmålsstillingen, bruk av digitale plattformer i Steinerbarnehagen, ble tatt opp i S.U. august 2017, og ble videre tatt opp til diskusjon/samtale på foreldremøtet i september.

Rammeplanen gir mulighet for lokale tilpasninger og det var enighet i foreldregruppa:

- Foreldrene ønsker ikke at digitale plattformer tas i bruk sammen med barna i Steinerbarnehagen.
- Steinerbarnehagen velger utifra samarbeid med foreldrene å ikke presentere eller bruke digitale plattformer sammen med barna i barnehagehverdagen.